

Dorotea Bromberg: Böckernas värld är full av magiska tecken

MALIN GRÄNDE OCH BO KRANTZ

Sex trappor upp i huset vid Kungsholmstorg finns ett rum som är som gjort för att hysa en förläggare av sköna sagor. Rummet ligger i ett hörntorn, en halvtrappa utan räckte upp från väningsplanet. Det är cirkelrunt, försett med tre höga fönster ut mot det lummiga torget. De inre väggarna är täckta med bokhyllor som smyger sig efter rummets cirkelform. Hyllorna är fyllda med böcker, memorabilia och böcker igen.

Ett nätt skrivbord med en blomvas och arbetsstol antyder flit och ordning, medan ett minimalt, runt besöksbord med plats för tre–fyra gäster med kaffekoppar inbjuder till samtal och berättelser.

Här residerar Dorotea Bromberg, förläggaren med en särskild känsla för stora berättare och poeter.

Nyfikenhet leder till nobelpris

Dorotea Bromberg tar emot i sitt sagotorn och dementerar att det skulle vara något sjätte sinne som lett Brombergs relativt lilla förlag fram till inte mindre än fyra nobelpristagare i litteratur.

– Nej, det handlar om allmän nyfikenhet på det som är riktigt, riktigt bra och en stor portion risktagande. När det gäller de fyra nobelpristagare vi har haft (Isaac Bashevis Singer, Czeslaw Milosz, Octavio Paz och J M Coetzee), är det författare ingen annan velat ge ut. De har ansetts vara för svåra, för obekanta, för smala och att de saknat en marknad.

Mod, pengar och uthållighet är Dorotea Brombergs recept för den förläggare som strävar efter ett hägrande nobelpris.

En värld av magiska tecken

– Min pappa var inte troende på något annat vis än att han trodde på boken och ordet. Han kunde predika i

timmar om litteraturens makt, och om sin övertygelse om, att om bara all världens folk läste tillräckligt med skönlitteratur skulle alla krig upphöra.

– Han ägnade hela sitt liv åt, inte bara böcker, utan vad läsning gör med oss människor. Som pojke var han väldigt sjuk under en period. Givetvis hade han långtråkigt och hans syster läste högt för honom. Hans syster var mycket äldre och hade väl någon form av ambition att uppfostra honom med högläsningen, så hon valde böcker av Marx och Freud.

Trots de, för en liten pojke, ganska udda böckerna, gjorde denna tid av högläsning starkt intryck på Adam Bromberg. Världar öppnade sig och boken blev en följeslagare genom hela livet.

– Han brukade tala om en värld av magiska tecken som öppnar våra ögon och gör våra liv värda att leva.

Bokskogar eller skogar av böcker

Dorotea Bromberg berättar att hennes föräldrar var ett mycket harmoniskt par och att konflikter var extremt ovanliga dem emellan. Ett ämne var dock under ständig och intensiv diskussion.

– Min mamma var biolog och specialiserad på skog och skogsvård. Hon älskade skogen och arbetade hela sitt liv för att bevara skogarna, medan pappa gjorde allt för att förvandla skogarna till böcker. Mamma sa att utan skogar dör mänskligheten och pappa sa att människan blev ett djur om hon inte fick läsa Spinoza.

Dorotea Bromberg ärvde sin fars övertygelse om bokens betydelse och nödvändighet. Men det var inte bara det andliga som spelade roll för Adam Bromberg. Som förläggare och ägare till ett tryckeri, får man förstå den ständiga, om än kärleksfulla, dragkampen med skogsvårdsexperten i det brombergska hemmet. Vid sidan av denna harmoniska familjekonflikt, fanns

Dorotea Bromberg.

FOTO: CAISA BROMBERG

en otäckare verklighet i det kommunistiska Polen.
– Jag växte upp i ett samhälle där censuren härjade vilt. Min pappa som var både förläggare och tryckare, råkade ut för många dramatiska händelser i sitt arbete på grund av det politiska systemet. Det var förstås förskräckligt, men en episod minns jag, som faktiskt är mest komisk, åtminstone såhär i efterhand. Hans tryckeri hade fått en jättestor order från Sovjet att trycka en ABC-bok för förstaklassare. Man tryckte *en miljon* böcker och

precis i sista stund, innan böckerna skulle skickas till Sovjetunionen kom en inspektör som arbetade med censuren och granskade böckerna. Han anmärkte att man missat en fruktansvärd detalj som gjorde att man måste skrota hela upplagan.

Detta oerhörda misstag var en illustration av en kattunge som satt under ett bord. Katten var så nyfödd att den fortfarande var blind. En katt som saknar ögon i Stalins Sovjetunionen var helt enkelt inte acceptabel, menade

censurinspektören. Upplagan kunde absolut inte släppas ut till skolbarnen. Antingen fick boken tryckas om eller så skulle katten få ögon på annat vis.

Hundra kvinnor, en armé av husmödrar, kallades in och de målade för hand i varje bok tills alla kattungar fått ögon.

– Så absurt kunde det vara! Helt galet, naturligtvis, men det ligger en medvetenhet bakom det här. Myndigheterna visste hur starkt intryck läseboken skulle göra på sjuåringarna. Boken betyder så mycket.

Poesi är revolution

– Då en skribent, eller författare har skrivit sin bok är hans nedskrivna tankar fortfarande väldigt viktiga för honom. Men så länge boken bara finns i ett enda exemplar är den maktlös. Den måste spridas och nå läsare. Då kan ordet ge enskilda människor makt, eller hela folk.

– Jag hörde en intervju med den syrianske poeten Adonis på radio. Han pratade om poesi och att poesi är revolution. Det låter förstås väldigt starkt för oss att säga att poesi är revolution och att ord är krig. I arabvärlden har poesi en helt annan ställning än här och den har spelat en absolut avgörande roll i, inte bara den arabiska kulturen, utan i det arabiska samhället.

– Jag kommer att tänka på en bok av en oerhört stor författare, i mina ögon en av de bästa i världen just nu. *Den befriade bruden* av Abraham B Yeho-shua. Den handlar om Jochanan Rivlin som är judisk israel och professor i Mellan Östern-studier vid universitetet i Haifa.

Ett av bokens budskap, enligt Dorotea Bromberg, är ett tankeexperiment. Tänk om israelerna mitt i denna hemska, blodiga konflikt skulle stanna upp, släppa sina vapen och sätta sig in i den arabiska poesin.

– Det skulle förändra hela konflikten. Och man skulle förstås göra tvärtom också att araberna tar sig an den judiska litteraturen. Ord har makt. Poesi är revolution.

Lust och nya synvinklar

Men makt, menar Dorotea Bromberg, klingar ganska hårt och negativt. Böcker har ju en positiv makt över oss

I hörntornet, sex trappor upp i huset vid Kungsholmstorg huserar Dorotea Bromberg.

FOTO: ERICA FURLINGER

poängterar hon. Den makt som är lust och inspiration och kraft.

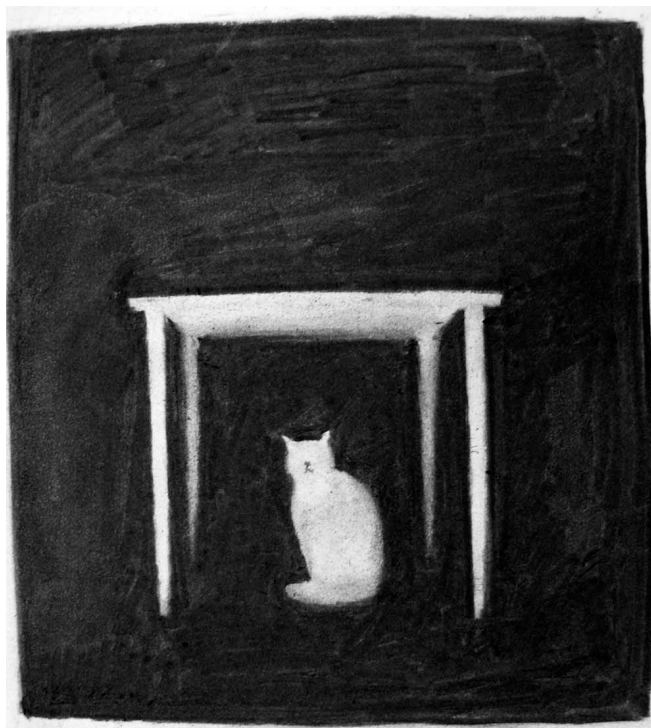
– Jag kan inte föreställa mig ett liv utan böcker. Att vara förläggare är inget yrke. Det är en livsstil. Utan böcker, utan berättelser, skulle jag bli så ledsen och gräva ner mig någonstans.

Men det är inte bara himmelrike i arbetsrummet så nära molnen, det kan vara rätt så tungt också för en nyfiken förläggare på jakt efter nya nobelpristagare eller i alla fall goda berättare.

– Tyvärr är det ju så, att jag inte ägnar hela mina dagar åt att läsa enbart fantastiska författare. Jag läser en otrolig massa skräp också!

Men hon har med glädje accepterat sin livsstil och att hon är förläggare varje vaken timme.

– Det är så viktigt för mig med läsandet. Läser man, omvärderar man hela tiden sina egna tankar om hur

En katt utan ögon dög inte i Stalins Sovjet.
Illustration av Erica Furlinger.

världen är beskaffad, om hur relationer är beskaffade, hur medmänniskor fungerar, hur jag fungerar. Det är ett sätt att tvinga sig själv till att tänka. Därför kan jag inte leva utan läsandet.

Bokläsningen är unik, menar Dorotea Bromberg, och den skiljer sig från teater, konst och film på det viset att vi får våra egna bilder i huvudet.

– Det är ingen som serverar dem. Det är ingen som talar om hur Anna Karenina ska se ut exakt. *Min* Anna Karenina ser inte ut som *din* Anna Karenina. Bokläsningen tvingar oss till att tänka själva, en oerhört viktig funktion! Läsnings är en styrketräning för hjärnan och gör det lättare för oss att förstå abstrakta ting, som matematik.

10 tillåtande punkter om läsning

Dorotea Bromberg pläderar gärna för läsning och använder sig av visdomsord från den franske författaren Daniel Pennac ur boken *Som en roman*. Boken handlar om hur Daniel Pennac som lärare i Paris förorter fullkomligt förför en värstingklass bestående av ordlösa busar. Han beslutar att på sina lektioner bara läsa högt. Det enda de ovilliga grabbarna behöver göra är att infinna sig till lektionerna. Somnar de under högläsningen, får de fortsätta sova.

– Efter ett halvår har han förvandlat hela den här

LÄSANDETS NÄR, VAR OCH HUR

1. Vi har rätten att inte läsa
2. Vi har rätten att hoppa över sidor
3. Vi har rätten att inte läsa färdigt
4. Vi har rätten att läsa om böcker flera gånger
5. Rätten att läsa vad som helst
6. Rätten till bovarysmen (textuellt överförd sjukdom)
7. Rätten att läsa var som helst
8. Rätten att läsa här och där
9. Rätten att läsa högt
10. Rätten att tiga

klassen och det är en underbar historia. Han introducerar också 10 punkter om läsning som han kallar "Läsandets när, var och hur".

– En fascinerande sak med det svenska folket är att, har man skaffat en bok så måste man läsa ut den. Men varför det?! Läs aldrig en bok du blir uttråkad av!

– Det vi gillar är så starkt förknippat med ögonblicket vi befinner oss i också. Jag läste Zolas alla böcker när jag var i fjortonårsåldern. Jag slukade dem, för kärlekshistoriernas skull. När jag återvände till samma böcker i trettioårsåldern var det helt andra läsupplevelser. Man kan vara mottaglig för en bok i en viss ålder, som man helt ratat i en annan tid av sitt liv.

Enligt Dorotea Bromberg kan man bara ta till sig och förstå böcker man gillar. Därför är det också bortkastad dyrbar tid att tvinga sig till läsning av tråkiga eller dåliga böcker.

– Det finns så mycket prestige i läsning som jag önskar man kunde släppa taget om. Det är en stor konst att strunta i vad andra tycker och ge makten åt sig själv.

Bo Krantz

Medlem av Parnass styrelse och bokmal.

Malin Grände

Parnass redaktionssekreterare.